

УДК 37.014

**ОСОБЛИВОСТІ УРЯДОВОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ ПРИВАТНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
(кінець 90-х рр. XX ст. – початок XXI століття)**

Н.В. Яременко

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей,
Національний університет біоресурсів та природокористування України
e-mail: iaremenko.nv@gmail.com

**ОСОБЕННОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТИ ЧАСТНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ
(конец 90-х гг. XX в. – начало XXI века)**

Н.В. Яременко

кандидат педагогических наук, доцент кафедры английского языка для технических и агrobiологических специальностей,
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

**THE PECULIARITIES OF STATE POLICY IN THE FIELD OF PRIVATE
EDUCATION IN UKRAINE
(the end of 90th of XX century – beginning of the XXI century)**

N.V. Iaremenko

PhD (Pedagogy), associate professor of the department of English for Technical and Agrobiological Specialities,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

У статті проаналізовані основні особливості урядової політики в галузі приватної освіти в Україні впродовж періоду кінець 90-х рр. XX ст. – початок XXI століття. Досліджені результати освітніх реформ та прийнятих законів та їх вплив на розвиток приватної освіти.

Ключові слова: *приватна освіта; Україна; урядова політика; закон, реформи.*

В статье проанализированы основные особенности государственной политики в области частного образования в Украине в течение периода конца 90-х гг. XX в. – начала XXI века. Исследованы результаты образовательных реформ и принятых законов и их влияние на развитие частного образования.

Ключевые слова: *частное образование; Украина, государственная политика; закон; реформы.*

The article deals with the main features of the state policy in the field of private education in Ukraine during the period of the end of the 90th of XX century – beginning of the XXI century. The results of educational reforms and the adoption of laws and their impact on the development of private education have been examined.

Key words: *private education; Ukraine; state policy; law, reforms.*

У рамках інтеграції України в європейський освітній простір, актуальними постають питання модернізації національної системи освіти, що актуалізують питання переосмислення ролі приватних навчальних закладів, підвищення державних і суспільних вимог до їх діяльності. Це зумовлює необхідність вивчення здобутків минулого.

Аналіз публікацій свідчить про те, що проблему діяльності приватних навчальних закладів сучасної України відображено в працях багатьох науковців (В. Астахова, А. Вихруц, І. Тимошенко,

В. Огаренко, О. Сидоренко та ін.) Проте, питання урядової політики в галузі приватної освіти так і не були систематизовані і не стали предметом спеціального дослідження.

Мета статті – дослідити і визначити особливості урядової політики в галузі приватної освіти в Україні (кінець 90-х рр. XX ст. – початок XXI століття.)

Умови діяльності приватного сектора освіти в Україні наприкінці XX – на початку XXI століття значно погіршилися. Так, 1998-1999 рр. без належного законодавчого обґрунтування, всупереч національній і міжнародній практиці, були суттєво обмежені державні гарантії щодо реалізації конституційно закріпленого права на освіту учнями, які навчаються в приватних школах. Це стосується припинення бюджетного фінансування виконання Держстандарту загальної середньої освіти приватними школами, позбавлення учнів приватних шкіл права на безкоштовні підручники, медичні огляди та інші форми соціальної захищеності дітей і вчителів, які працюють у таких школах.

Прийняті в кінці XX – на початку XXI століття урядові заходи, які проводяться під гаслом «боротьби проти псевдоосвіти», діячі приватного сектора характеризують як «добивання ринку приватної освіти» (Н. Шубіна) [8], як «приховану форму державного рекету на знищення приватної школи» (Л. Паращенко) [3]. За словами директорів та ректорів приватних навчальних закладів, змінилося й ставлення суспільства до приватної освіти, яке переважна більшість дописувачів характеризує як «чужорідне тіло в нашій системі освіти» (О. Білої) [1], як «попелюшку» (С. Клюєв) [2] тощо. «Приватні школи завжди були подразниками спокою для нас, бюджетних директорів, – зауважує Л. Паращенко, – бо там відпрацьовуються цікаві педагогічні технології. Вони вміють економити кошти. А ми, керівники бюджетних шкіл, не вміємо, тому що те, що дає держава, безкоштовно. Дається – беремо» [3]. Усе це, за даними публікацій періодичних видань, призвело до зменшення кількості приватних шкіл, погіршення умов їх діяльності.

Установлено, що уповільнення темпів розвитку приватної освіти в Україні зумовило те, що на законодавчому рівні так і не було врегульовано статус та організаційно-правову форму приватних шкіл. Державна реєстрація їх здійснюється відповідно до законодавства про підприємницьку діяльність, що призводить до того, що приватні школи сприймаються не як навчальні заклади, що виконують державне замовлення щодо загальної середньої освіти певним категоріям дітей, які обирають із різних причин таке навчання, а як суто комерційні підприємства. Працівники приватного сектора освіти наголошують на тому, що невиконання статей Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та Конвенції з прав дитини, яку Україна підписала ще 1991 року, згідно з якими кожний маленький громадянин має право на безкоштовну середню освіту, означає «... наявні порушення принципів соціальної справедливості, коли за освіту податками платять усі, але не всі отримують її від держави» [1]. Так, діти приватних шкіл були позбавлені компенсації з боку держави на отримання обов'язкової середньої освіти та медичного обслуговування. Усі види допомоги й соціального захисту, які надаються дітям, не розповсюджуються на учнів приватних шкіл (стипендії, премії, грамоти, харчування, відпочинок). Навіть підручники приватним школам продають за комерційною ціною. Отже, батьки змушені платити за освіту своїх дітей у подвійному розмірі. Перший раз – у вигляді обов'язкових податків, із яких іде відрахування на освіту. Другий раз – у формі оплати за навчання своєї дитини у приватній школі. Окрім цього, школа так само відраховує податки від своєї освітньої діяльності.

Установлено, що нищівного удару, або за висловом Олени Білої «метеоритом, який практично поховав під собою 17-річну працю приватної освіти, а разом з тим – і право українських громадян на вибір навчального закладу», стало своєрідне трактування місцевими радами Закону «Про державний бюджет на 2007 рік» [1]. Згідно положень цього документа, всі договори оренди, укладені до 1 січня 2007 року, повинні бути бути переглянуті у відповідності із засадами оціночної вартості орендованого приміщення, у порядку, викладеному в Методиці Кабінету Міністрів України.

Своєрідне трактування районними радами Закону «Про державний бюджет на 2007 рік», як зауважує О. Біла, призвела до того, що сума орендних платежів для приватних шкіл зростає у 5–14 разів. «Враження таке, начебто ніхто не розуміє, що школа – це не лікєро-горілчаний завод. І орендні ставки у розмірі від 6% до 16% від оціночної вартості – це є суто знищенням приватної освіти у перегонах за примарними «недоотриманими прибутками», – пише дописувачка. Зазначимо, що таке ставлення до оренди посилюється тим, що, приватним школам виділяються в оренду приміщення, які знаходяться в аварійному стані. За даними Олени Білої майже у всіх регіонах України були встановлені комерційні розцінки на комунальні послуги, в тому числі й на найдорожчу послугу – тепло. Так, лише у 2006–2007 навчальному році оплата за тепlopостачання для приватних навчальних закладів була збільшена на 114,5%, за електроенергію – на 75,8%, за холодну воду – на 450%. На початок 2008 року підручники, дидактичні матеріали та періодичні видання виросли в ціні на 30%, канцтовари – на 8–10%, госптовари – на 5–10%, меблі (парти, стільці, дошки й т.п.) – на 45%, вартість транспортних послуг для проведення екскурсій – на 50%. Дописувачка зауважує, що крім усього цього, суттєву загрозу для існування приватного шкільництва становить «неправомірне стягнення земельного податку або його відшкодування за територію, яку вони займають» [1].

Вітчизняні приватні школи, як зазначає Л. Ксенз, не витримали і випробування кризою. Так, за період 2008–2009 рр. було закрито біля ста середніх навчальних закладів недержавної форми власності. Зазначимо, що більше за всіх постраждали промислові регіони, які притерпіли безробіття: Харків, Донецьк і Дніпропетровськ, де залишилося по десятку приватних шкіл [3]. Кількість дітей у приватних школах зменшилася настільки, що надалі ведення бізнесу втратило для власників усякий зміст. Наприклад, один із приватних навчальних закладів у Львові відвідувало всього 11 дітей. За даними представника Дніпропетровського науково-виховного комплексу «Лінгва» О. Павленко, на хвилі кризи вони втратили до чверті учнів, батьки яких не змогли платити за навчання. Але навіть у таких школах, які ще тримаються і мають непогану репутацію, кількість учнів стрімко зменшується.

Певну роль у розвитку приватної освіти в Україні у межах цього часового етапу відіграла й створена указом Президента 2011 року Державна інспекція навчальних закладів, мета якої – «здійснення не тільки перевірки, але й визначення слабких місць і проблем системи української освіти, пошук шляху їх рішення та підготовка відповідних пропозицій і напрацювань щодо усунення тих або інших недоліків в освітній сфері для Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України». За словами М. Гончаренко урядовця створена організація є «не каральним органом, а «діагностичним центром»». За даними Державної акредитаційної комісії України за шість місяців перевірок Держінспекції навчальних закладів наприкінці 2011 – початку 2012 рр. було анульовано ліцензії 11 вузів. Серед них: Український фінансово-економічний інститут у формі товариства з обмеженою відповідальністю, приватний вищий навчальний заклад (ПВНЗ) Київський інститут соціальних і культурних зв'язків імені Святої княгині Ольги, ПВНЗ Інститут екології і медицина, ПВНЗ Міжнародний медичний коледж, ПВНЗ Західнодонбаський інститут економіки і управління (місто Павлоград) і коледжу при ньому, ЗАТ «Львівський інститут менеджменту», Рівненський інститут Приватного акціонерного товариства ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом», ВНЗ Київський університет славістики (за окремими економічними напрямками підготовки «Економіка підприємства», «Фінанси і кредит», «Менеджмент» і для філіалів, які здійснюють підготовку за цими напрямками) тощо. За словами голови Державної інспекції М. Гончаренка, перевірки у вузах здійснювалися на предмет організації і проведення вступної кампанії 2011 року, дотримання ліцензійних умов надання освітніх послуг, якості підготовки студентів, виконання умов контрактів керівниками вузів, розгляду скарг громадських організацій, звернень народних депутатів України.

Зазначимо, що за результатами перевірок інспекторами ДАК було зафіксовано такі основні порушення: перевищення ліцензійного обсягу набору студентів, відсутність договорів оренди, порушення санітарно-гігієнічних вимог, низький рівень кадрового і навчально-методичного забезпечення, кількості робочих комп'ютерних місць. Окремо М. Гончаренко відзначив низький рівень знань студентів при проведенні зрізів знань [6].

Проведений науковий пошук дозволяє стверджувати, що у межах виділеного нами часового етапу склалася вкрай забюрократизована, суб'єктивізована система ліцензування й акредитації освітніх послуг. На це, зокрема, скаржаться директори приватних дитячих садків міста Києва, які кажуть, що «просто нереально отримати ліцензію для сімейних садків» [9]. Такої ж думки додержуються й керівники приватних вищих навчальних закладів. Так, ректор приватного університету м. Одеси у своєму зауваженні підсумував погляди інших ректорів приватних шкіл – учасників інтерв'ю таким чином: «Якщо будь-який американський університет, у якому усі викладачі геть усі нобелівські лауреати захоче вести освітню діяльність в Україні, ліцензію він не отримає (без хабара, розуміється), а про акредитацію йому залишиться тільки мріяти» [7].

Незважаючи на складні економічні умови існування, упереджене дискримінаційне ставлення до приватного сектора з боку державних органів, як виявлено у процесі дослідження, керівники й працівники приватних навчальних закладів постійно шукають шляхи закріплення позицій приватного сектора в системі національної освіти України. Так, за підтримки Академії педагогічних наук України та Головного управління освіти і науки КМДА у м. Києві 17 грудня 2007 року відбувся Всеукраїнський форум «Приватна освіта як засіб розвитку громадянського суспільства». Метою й основними завданнями його роботи було: ініціювання розробки нормотворчих документів, спрямованих на демократизацію системи освіти та визначення правового статусу навчальних закладів приватної форми власності; пошук оптимальних шляхів розв'язання проблем приватних навчальних закладів та подолання «державного рекету» щодо учнів та батьків цих шкіл; розвиток організаційних засад діяльності приватних шкіл та утвердження державно-громадської моделі управління освітою. Зауважимо, що в обговоренні вищезазначених питань взяли участь представники 20 областей та Автономної Республіки Крим.

Підсумком форуму став прийнятий Меморандум та Відозва учасників до Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти та науки з конкретними пропозиціями. Серед них: «найближчим часом провести громадські слухання у Верховній Раді України стосовно проблем і перспектив існування та розвитку приватних середніх загальноосвітніх закладів; сприяти приведенню законодавчого поля України у відповідність до основних законів, які регулюють систему освіти в державі, визначити рівні права приватної загальноосвітньої школи поряд з державними й комунальними навчальними закладами освіти; негайно внести додаткові зміни та уточнення до проекту Закону «Про державний бюджет України на 2008 рік» щодо виконання чинного законодавства України, зокрема Закону України «Про освіту», в питанні державного фінансування приватних загальноосвітніх навчальних закладів у межах інваріативної частини державного стандарту освіти з розрахунку на кожного учня; до Закону України «Про землю» стосовно повернення пільг щодо сплати земельного податку вітчизняними закладами освіти без виокремлення за ознаками фінансування чи форми власності тощо» [5].

Пошуку оптимальних шляхів розв'язання проблем сучасної української освіти у тому числі й приватної було присвячено й II Міжнародну конференцію за участю незалежних шкіл Європи та V Всеукраїнський форум приватних навчальних закладів, що проходили 12 грудня в міському Будинку вчителя, що пройшли під назвою «Розмаїття в освіті – яка школа потрібна Україні?». Зазначимо, що участь у засіданнях прийняли народні депутати України, фахівці Академії педагогічних наук, депутати

Київради, представники Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, а також громадських організацій. З міжнародних фахівців з питань освіти був присутній заступник голови правління Ради незалежних шкіл Європи Пер Крістенсен. Окрім того з-поміж загальної кількості 204 середніх навчальних закладів України на конференції були присутні делегати 132 українських приватних шкіл, які представили свої здобутки [4].

Висновки. Таким чином, проведений науковий пошук дозволяє стверджувати, що розвиток приватної освіти в Україні залежить від політичної та економічної обстановки, від характеру нормативно-правового забезпечення, організації та діяльності навчальних закладів недержавної форми власності.

Цей етап (кінець 90-х рр. XX ст. – початок XXI ст.) можна охарактеризувати як етап суттєвого наступу на права приватної освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Біла О. Приватна освіта – «приватні» проблеми / О. Біла // Завуч. – 2008. – № 16 (346) – С. 5-6.
2. Ключев С. О Золушке, или Кто удочерит частное образование? – [Электронный ресурс] URL: http://www.topschool.ru/bg.../va.../article_20070716103539
3. Ксенз Л. Школы закрываются // Деловая столица – 2009. – №51-52. – 21 декабря 2009. Опубликовано 07:02 24 декабря 2009 года
4. Мараховська Г. Школа XXI сторіччя. Розмаїття в освіті – яка школа потрібна Україні – [Электронный ресурс] URL: <http://www.privateschools.org.ua/2011/12/shkolaxxist>
5. Мовчун О. Приватна освіта як засіб розвитку громадянського суспільства : всеукраїнський форум / О. Мовчун // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2008. – № 1. – С. 104–105.
6. Одиннадцять українських вузів лишилися ліцензії – [Электронный ресурс] URL: <http://podrobnosti.ua/society/2012/02/13/820172.html>
7. Стетар Дж., Панич О., Ченг Б. Коррупция в высшей школе // Образование в стране и в мире – [Электронный ресурс] URL: http://zn.ua/education/chastnoe_obrazovanie_na_grani_bankrotstva-50072.html
8. Шубина Н. Новости образования – [Электронный ресурс] URL: <http://delo.ua/education/v-ukraine-massovo-zakryvajutsja-chastnye-shkoly-167304/>
9. Чи існують приватні дитсадки? – [Электронный ресурс] URL: <http://glavcom.ua/publications/113470-chi-isnuvatimut-privatni-ditsadki.html>

References

1. Bila O. Pryvatna osvita – ‘privatni’ problemy / O. Bila // Zavuch. – 2008. – № 16 (346) – S. 5-6.
2. Klyuyev S. O Zolushke, ili Kto udocherit chastnoye obrazovaniye? – [Elektronnyi resurs] URL: http://www.topschool.ru/bg.../va.../article_20070716103539
3. Ksenz L. Shkoly zakryvayutsya // Delovaya stolytsa – 2009. – №51-52. – 21 dekabrya 2009. Opublikovano 07:02 24 dekabrya 2009 goda
4. Marahovs'ka H. Shkola XXI storichchya. Rozmayittya v osviti – yaka shkola potribna Ukrayini – [Elektronnyi resurs] URL: <http://www.privateschools.org.ua/2011/12/shkolaxxist>
5. Movchun O. Pryvatna osvita yak zasib rozvytku hromadyans'koho suspil'stva : vseukrayins'kyi forum / O. Movchun // Dyrektor shkoly, liceyi, himnaziyi. – 2008. – № 1. – S. 104–105.
6. Odyndadtsyat' ukrayinskyh vuziv lyshylys' lycenziyi – [Elektronnyi resurs] URL: <http://podrobnosti.ua/society/2012/02/13/820172.html>
7. Stetar Dzh., Panych O., Chenh B. Korrupciya v vysshey shkole // Obrazovaniye v strane i v mire – [Elektronnyj resurs] URL: http://zn.ua/education/chastnoe_obrazovanie_na_grani_bankrotstva-50072.html
8. Shubyna N. Novosti obrazovaniya – [Elektronnyi resurs] URL: <http://delo.ua/education/v-ukraine-massovo-zakryvajutsja-chastnye-shkoly-167304/>
9. Chy isnuvatymut' privatni dytsadky? – [Elektronnyi resurs] URL: <http://glavcom.ua/publications/113470-chi-isnuvatimut-privatni-ditsadki.html>